

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИЧНИХ АСПЕКТІВ У ФОРМУВАННІ ЧИТАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗА ДОПОМОГОЮ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

FEATURES OF METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE READING CULTURE FORMATION OF ELEMENTARY SCHOOLCHILDREN THROUGH INNOVATIVE TECHNOLOGIES

Стаття присвячена виокремленню особливостей методичних аспектів у формуванні читачької культури молодших школярів у процесі реалізації концепції Нової української школи. У статті визначено актуальність формування навичок читання молодшого школяра в сучасному світі. Детально проаналізовано останні публікації вчених і педагогів із проблеми. Для вивчення питань реалізації методичних прийомів для роботи з дитячою книгою виокремлено дефінітивну основу дослідження. Ретроспективний аналіз показав, що окремі методичні аспекти досліджуваної проблеми можна знайти у працях видатних науковців різних часів. Наголошено на тому, що модернізація освіти спрямована не тільки на оновлення змісту предметів, які вивчаються, але і на зміну інструментарію та методик викладання. Доведено, що інноваційна технологія «Щоденні 5», яка складається з активностей «Читання для себе», «Читання для когось», «Слухання», «Робота зі словами», «Письмо для себе», активно сприяє формуванню навичок читання, усвідомленню прочитаного твору, аналізу та висловленню власних думок. Зосереджено увагу на тому, що ця технологія включає в себе виховання у дітей під час роботи довіри та поваги, сприяє розвитку командної роботи, надає можливість вибору кожному, розвиває в учнів відповідальність, сприяє розвитку розумової діяльності. Окрім цього, вказана технологія сприяє розвитку читачької культури молодшого школяра. У статті коротко представлено зміст ротаційної моделі «Щоденні 5». Зазначено, що особливістю технології «Щоденні 5» є діяльнісний підхід, коли навчання ґрунтується на засадах пошукової, дослідницької, рефлексивної діяльності, орієнтації на розвиток особистісного ставлення учня до предмета мовлення у процесі суб'єкт-суб'єктного навчання. У статті запропоновано нові інструменти для використання в цій технології, які підвищать її ефективність і результативність.

Ключові слова: читачька культура, учень початкових класів, інноваційна технологія

«Щоденні 5», суб'єкт-суб'єктне навчання, формування навичок читання.

The article is devoted to selection of the features of methodological aspects in the reading culture formation in the process of implementing the concept of New Ukrainian School. In the article the topicality of formation of reading skills of younger pupils in the modern world is determined. The latest publications of scientists and teachers on the issue are analyzed in detail. To study the issues of implementation of instructional techniques for working with children's book definitive basis of the study is dedicated. Retrospective analysis showed that some methodological aspects of the problem under study can be found in the writings of scholars of different times. It is noted that modernization of education aimed not only at updating the content of subjects studied, but also on the change of tools and teaching methods. It is proved that the innovative technology of the "Daily 5", which consists of activities "Read by myself", "Read to someone", "Listening", "Working with words", "Writing for yourself", actively contributes to the formation of reading skills, comprehension of reading works, analysis and expression of own thoughts. Focus on the fact that this technology includes the education of the children during the work of trust and respect, promotes team work, provides the opportunity of choice of each, develops pupils' responsibility, contributes to the development of mental activity. In addition, this technology contributes to the development of the reading culture of primary school children. The article briefly presents the content of the rotary model "Daily 5". It is noted that the peculiarity of the technology "Daily 5" is the activity approach, when learning is based on the principles of search, research, reflective activities, focus on the development of personal attitudes of students to the subject of speech in the subject-subject learning. The article proposes new tools for use in this technology, which will increase its efficiency and effectiveness.

Key words: reading culture, primary school student, innovative technology "Daily 5", subject-subject learning, formation of reading skills.

УДК 373.3.091.64
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-1.18>

Родюк Н.Ю.,

канд. філол. наук,
доцент кафедри дошкільної
та початкової освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Голук О.А.,

канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри дошкільної
та початкової освіти
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми у загальному вигляді. Художня література, як відомо, має неабиякий вплив на формування особистості школяра. Особливо яскраво це проявляється в молодшому шкільному віці. Одним із пріоритетних завдань сучасної початкової школи, визначеним у Концепції «Нової української школи», є посилення ролі літературної освіти у формуванні духовної, гармонійної особистості, з достатніми комунікативними можливостями, мотивацією до самостійного читання [4]. У Державному стан-

дарті початкової освіти зазначено, що «спільними для всіх ключових компетентностей є такі вміння, як читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, здатність логічно обґрунтовувати позицію» [2]. Проте в сучасному інформаційному суспільстві розвивати інтерес до читання та формувати навички читання – надзвичайно важкий виклик як для вчителів початкової школи, так і для батьків. Сучасний світ задовольняє пізнавальні інтереси учнів не через читання, яке потребує неабияких зусиль, а через інфор-

маційний простір. За умов сучасного реформування початкової освіти актуалізується проблема підготовки учня – самостійного читача і методики роботи з дитячою книгою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вагомий внесок у дослідження проблеми читацького становлення особистості дитини зробили класики педагогічної думки, письменники та громадські діячі (Х. Алчевська, Б. Грінченко, М. Драгоманов, Я. Коменський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, І. Франко та ін.).

Увагу науковців і педагогів завжди привертало питання формування читацьких умінь і навичок, самостійної роботи з книгою, розвитку читацьких інтересів. Роль художніх творів у розвитку особистості розглядали Ц. Балталон, Ф. Бугайко, М. Рибникова, В. Сухомлинський; психофізіологічні особливості сприймання мистецьких явищ цікавили Л. Виготського, О. Леонтьєва, Н. Молдавську, О. Никифорову; вихованням культури читання займалися С. Поварнін, О. Примаковський, М. Рубакін, Н. Чепелєва. Проблеми становлення методики формування самостійної читацької діяльності в учнів відображені в наукових працях М. Бунакова, Є. Виноградової, В. Водовозова, Н. Волошиної, Н. Дьяконової, Ю. Шереметьєвського та ін. Проблемами необхідності активного становлення дитини-читача, раннього формування основ читацької самостійності молодшого школяра переймалися Л. Занков, Г. Кудіна, В. Левін, З. Новлянська, Н. Светловська та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Залучення дітей до візуальної масової культури, віртуального простору, комп'ютерних ігор зумовили становлення нового типу читача, для якого притаманні переважно прагматичне ставлення до читання («знайти», «здобути» інформацію), слабо виражена читацька мотивація; відчутні тенденції до фрагментарного, поверхового сприймання змісту текстів різних видів, невміння багатьох учнів повноцінно працювати із традиційними дитячими друкованими виданнями (художньою, науково-пізнавальною, довідковою літературою, періодикою) [3, с. 14]. Зазначене змушує науковців, методистів шукати нові підходи, технології, розробляти нові стратегії формування читацької самостійності у початковій школі. Однією з таких технологій сприяння формуванню умінь і навичок читання та письма, вартою уваги учителів початкових класів, є технологія «Щоденні 5». Як відомо, в Україні дедалі ширше запроваджується використання зазначеної технології в початковій школі, проте проблема застосування інших інноваційних методик поруч із ротаційною моделлю «Щоденні 5» вимагає подальшого вивчення в рамках нової парадигми освіти. Це свідчить про існування не вирішених раніше проблем та окреслює необхідність подальших наукових досліджень.

Мета статті – з'ясувати особливості методичних аспектів роботи з дитячою книгою у процесі реалізації ідей Нової української школи за допомогою інноваційних технологій, що сприяють становленню читацької самостійності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Для вивчення питань реалізації методичних прийомів для роботи з дитячою книгою виокремимо дефінітивну основу дослідження. Ретроспективний аналіз показав, що окремі методичні аспекти цієї проблеми можна знайти у працях видатних науковців різних часів. Так, на думку В. Сухомлинського, щоб дитина виросла справжньою людиною, її розум і душа мають працювати у діалозі із книгою. «Чим дорожче для кожного вихованця найважливіше джерело знань – книга, тим менша небезпека розумової обмеженості, байдужості до знань», – писав він [8]. Педагог власними силами створив бібліотеку Павлівської школи, брав участь у ретельному доборі книжок для кожного учня, у проведенні Свята книги на початку навчального року тощо. «Чим більше учень міркує над книжкою, чим дужче зринає в його душі почуття захоплення, пробудження книжкою, тим легше йому вчитися» [7, с. 432], – писав В. Сухомлинський.

Загальновідомо, що проблема формування читацької культури учнів, яка є важливою складовою частиною загальної культури особистості, сьогодні особливо актуальна з огляду на різке зниження рівня пізнавальної активності учнів, кризи читання. Модернізація освіти спрямована не тільки на оновлення змісту предметів, що вивчаються, але і на зміну інструментарію та методик викладання. Однією з таких інноваційних технологій є «Щоденні 5». Вона включає в себе виховання у дітей під час роботи довіри та поваги, сприяє розвитку командної роботи, надає можливість вибору кожному, розвиває в учнів відповідальність, сприяє розвитку розумової діяльності. Тому важливим чинником модернізації початкової освіти в Україні може стати виокремлення ефективних ідей щодо адаптації технології «Щоденні 5» у початковій школі України [9]. Адже розвиток освіти в Україні може відбуватися за допомогою впровадження інноваційних технологій, що мали високі результати у процесі їх використання за кордоном, зокрема в Канаді, Сполучених Штатах Америки, Великій Британії тощо.

Зміст інноваційної технології «Щоденні 5» коротко представлено в табл. 1 [5, с. 92–99].

Ці здобутки щодо навчання учнів зумовлює реалізація вчителем «Десяти кроків до незалежності». Сутність їх полягає у формуванні готовності до різних видів діяльності:

- 1) визначити, що вивчається;
- 2) ставити мету й обґрунтувати необхідність її досягнення;
- 3) прописувати бажані кроки власної діяльності;
- 4) моделювати бажані кроки;

5) моделювати найменш бажані кроки, потім – найбільш бажані;

6) вчитися переміщуватися по всьому класу, знаходити зручне місце для роботи (дотримуватися правил, розуміти право кожного на особисте освітнє середовище);

7) випрацьовувати та тренувати особисту витримку, волю, характер;

8) учитися працювати самостійно;

9) бути уважним, коли вчитель збирає дітей у спеціальному «місці для зборів», готовим до зміни форми діяльності;

10) вчитися аналізувати роботу, відповідаючи на запитання «Як усе пройшло?» [5, с. 88].

Особливістю технології «Щоденні 5» є діяльнісний підхід, коли навчання ґрунтується на засадах пошукової, дослідницької, рефлексивної діяльності, орієнтації на розвиток особистісного ставлення учня до предмета мовлення у процесі суб'єкт-суб'єктного навчання. Перевагою технології є те, що, спостерігаючи за кожним учнем, педагог

може надавати індивідуальну допомогу, обирати та надавати індивідуальні завдання, допомагати розкривати та висловлювати власну думку.

Для удосконалення технології «Щоденні 5» хочемо запропонувати ввести додаткові інновації, які полегшать процес навчання під час формування навички читання.

Для активності «Робота зі словами» можна застосувати цифровий інструмент «Хмара слів». Наочний метод «Хмара слів» (хмара тегів, або зважений список) – візуальне відтворення списку слів, категорій, міток чи ярликів на єдиному спільному зображенні [1]. Метод доцільно використовувати для формування орфографічної грамотності, запам'ятовування написання словникових слів тощо. Плакат із новими або важкими для запам'ятовування словами має бути в полі зору школярів приблизно протягом місяця. Потім набір слів може бути змінений повністю або частково.

Для активностей «Читання для себе» та «Читання для когось» одним із завдань може бути

Таблиця 1

Складники технології «Щоденні 5» (читання і письмо)

№	Назва активності	Зміст активності
1.	Читання для себе	– учень самостійно обирає книгу чи текст для читання; – після опрацювання книги діти виконують завдання для перевірки розуміння твору, а також для усвідомлення прочитаного;
2.	Читання для когось	– учитель може запропонувати учням текст для читання; – учні за інтересами можуть самостійно обрати книгу для роботи; – учні об'єднуються у пари за інтересами (такий вид діяльності спонукає дітей вчитися співпрацювати, а саме слухати один одного, виконувати завдання в парі, ставити запитання за змістом прочитаного й аналізувати опрацьований твір); – після завершення читання в парах учні розпочинають роботу над виконанням завдань, які спрямовані на перевірку прочитаного та які їм підготував учитель.
3.	Слухання	– вчитель готує для учнів аудіозаписи, які вони обирають і слухають; – учень може самостійно обрати аудіозапис для слухання; – після завершення «Слухання» учні розпочинають роботу над виконанням завдань, які спрямовані на перевірку прослуханого та які їм підготував учитель; – під час «Слухання» учні вчаться тривалий час сприймати інформацію, не відволікаючись, випрацьовувати витримку, обмінюватися думками щодо прослуханого твору, аналізувати почуте.
4.	Робота зі словами	– учитель добирає слова, які б він хотів опрацювати з учнями; – учитель використовує і ті слова, що передбачені навчальною програмою; – учні можуть запропонувати опрацювати незнайомі слова, які вони зустріли під час читання художніх творів, розв'язування математичних задач, під час роботи з текстами на уроці природознавства; – учитель забезпечує школярів словниками, у яких учні можуть знайти визначення слів; – робота зі словами поповнює словниковий запас школярів, вони вчаться застосовувати їх на практиці; – після вивчення певної кількості слів можна запропонувати учням скласти словникову історію, казку, оповідання з їх використанням; – учні вчаться працювати зі словниками, поповнюють свій лексичний запас, розвивають зв'язне мовлення, використовують набуті знання під час написання різних робіт: переказів, оповідань, письмових власних висловлювань.
5.	Письмо для себе	– учитель може запропонувати учням будь-яку тему для письма; – школярі за інтересами можуть самостійно обирати теми, наприклад, «Моя мрія», «Моя улюблена книга», «Хто такий справжній друг?», «Мій улюблений навчальний предмет у школі» та ін.; – «Письмо для себе» допоможе школярам навчитися висловлювати думки і записувати їх на папері, розвивати зв'язне мовлення; – вчитель не критикує роботу учнів, не виправляє помилки, не обмежує їх в обсязі написання роботи.

створення буктрейлера. Буктрейлер – короткий відеоролик за мотивами книги, кліп за мотивами сюжету книги. Метою створення буктрейлера є спонукання до прочитання книги. Його особливістю є те, що розповідь про книгу подається в образній, інтригуючій формі. Звісно, що учням 1–2 класів таке завдання буде не під силу. Отже, застосування такого методу для школярів 3–4 класів буде абсолютно доречним, оскільки можна запропонувати роботу в групах як у класі, так і вдома. Таке домашнє завдання зацікавить дітей і сприятиме розвитку критичного мислення при застосуванні діяльнісного підходу в навчанні, здатності виділяти головне у прочитаному, усвідомлювати й аналізувати твір [6]. Тут також може бути застосований прийом відеовідгук. Відеовідгук – це коротке відео, у якому читач розповідає про прочитану книгу, демонструє її, рекомендує чи не рекомендує прочитати. Цей інструмент також сприятиме формуванню навичок, зазначених вище.

Для активності «Слухання» варто запропонувати учням інтернет-джерела з аудіозаписами літературних творів. Головне, щоб учитель мав бажання започаткувати подібний вид діяльності у роботі класу. Наприклад, сайти <https://pustunchik.ua/ua>, <http://derevo-kazok.com.ua> можуть стати у нагоді вчителю. Оскільки більшість дітей користується сучасними гаджетами, то можна запропонувати дітям прослухати цікаві твори за їхнім бажанням з умовою користування навушниками, щоб не заважати сусіду.

Висновки. Отже, аналіз наукових джерел і практичного досвіду вчителів відкриває нові перспективи у використанні новітніх технологій навчання задля забезпечення формування навичок читання та письма у молодших школярів. Технологія «Щоденні 5» у процесі використання активності «Письмо для себе» сприяє зникненню проблем у написанні школярами письмових робіт, у вмінні висловлювати свої думку, обґрунтовувати її. У класах, які працюють за цією технологією, немає проблем із читанням, розумінням та аналізом прочитаного, оскільки щоденні активності «Читання

для себе» та «Читання для когось» спонукають учнів вдумливо читати, аналізувати, прислухатися до думки однокласників. «Робота зі словами» допомагає розширювати словниковий запас слів, розуміти їх значення, доречність використання у мовленні, відпрацьовує орфографічні навички. «Слухання» сприяє розвитку вмінню уважно слухати й аналізувати почуте, робити власні висновки після прослуханого. Більш ефективною описана технологія стає за умови застосування інших інноваційних інструментів навчання.

Подальшої уваги дослідників потребує розширення кола завдань за кожною активністю технології «Щоденні 5» іншими цікавими та сучасними інструментами навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Голюк О.А., Родюк Н.Ю. Застосування наочності як засобу підвищення ефективності навчання в практиці початкової школи XIX століття. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2018. VI (71). Issue: 173. P. 7–10.
2. Державний стандарт початкової освіти. *Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1–2 класи*. Київ : ТД «Освіта-центр+». 2018. С. 93.
3. Ісаєва О.О. Про сучасного читача: що відбувається з книгою на сучасному етапі. *Шкільна бібліотека*. 2014. № 3. С. 13–17.
4. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ, 2016. С. 5.
5. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. Київ : Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
6. Родюк Н.Ю., Голюк О.А. Шляхи ефективного формування діалогічного мовлення учнів на уроках навчання грамоти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр.* 2019. № 3 (326). С. 64–74.
7. Сухомлинський В.О. Вчити вчитися. *Вибрані твори*. Київ : Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 432.
8. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибрані твори*. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 1. С. 85.
9. Хомич О.О. Особливості навчання учнів початкових шкіл Канади. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 460–465.